

יחסי ישראל-ארצות הברית בצל העימות המחריף על מאפייני המבצע הצבאי ברפיח

אלדד שביט וצ'ק פרייליך | 21 במארס, 2024 | גיליון 1839

במוקד חילוקי הדעות בין ארצות הברית לישראל עומד בעת הנוכחית המבצע הצבאי ברפיח, שישראל מתעתדת להוציא לפועל. הממשל מפעיל לחץ להימנע מהמבצע וקובע כי את היעדים המרכזיים מול רפיח ניתן להשיג באמצעים אחרים. זאת בנוסף לפערים שנותרו בעינם המתייחסים לדרישה האמריקאית מישראל לגבש תוכנית אסטרטגית ברורה ליום שאחרי המלחמה ולספק מענה מקיף לסוגיה ההומניטרית ברצועת עזה. נושאים אלה והאפשרות לעסקת חטופים קרובה בתמורה להפסקת אש לשישה שבועות יעמדו במוקד ביקורי הבכירים הישראליים בוועידת בימים הקרובים. ברקע גם התנצחות פומבית בין הנהגות שתי המדינות על רקע הביקורת הישירה המופנית כלפי התנהלותו של ראש הממשלה נתניהו. הסבלנות בוועידת מתפוגגת ומהלך ישראלי ברפיח, שלא יהיה מתואם עם הממשל עלול להוות נקודת מפנה ביחס הממשל לישראל ולדחוק אותו לעבור מדיבורים למעשים. יש גם לקחת בחשבון שהקמת הנמל בעזה ונוכחותם של אלפי חיילי אמריקאיים שיעסקו בהקמתו, עלולות להצר את חופש הפעולה של צה"ל וליצור חיכוך שיחריף את המתיחות בין המדינות.

לאחר יותר מחודש במהלכו לא שוחחו ראש הממשלה נתניהו והנשיא ביידן, התקיימה ביניהם באחרונה שיחת טלפון. אמנם דוברי הממשל חוזרים ואומרים כי לישראל זכות לפעול להבסת חמאס, אך [מסיכום השיחה](#) שפרסם הבית הלבן [ומתדורן שהעניק סאליבן](#), היועץ לביטחון [לאומי](#), עולים הפערים המרכזיים בין ארצות הברית לישראל לגבי ניהול המלחמה ברצועת עזה. אלה יעמדו במוקד שיחות "מקיפות" שיזם הממשל, אשר תקיימנה שתי המדינות במהלך ביקור של משלחת ישראלית בכירה בוועידת בימים הקרובים, וכן בעת הביקור הראשון שם מאז תחילת המלחמה של שר הביטחון, גלנט. מדובר בעיקר בשלוש סוגיות:

תוכנית אסטרטגית - הממשל שב ומדגיש בפני ישראל כי המערכה הצבאית חייבת להיות נגזרת מתוכנית אסטרטגית, שיעדיה הסופיים ברורים. הנשיא ביידן, שנראה כמטיל ספק בקיומה של תוכנית כזו בישראל, שב וציין בשיחתו האחרונה עם ראש הממשלה נתניהו כי לישראל צריכה להיות "אסטרטגיה קוהרנטית ובת קיימא כדי לאפשר את מימוש היעד של הבסת החמאס". התייחסויות אלה של הממשל נשמעות גם על רקע טענות הנשמעות בארצות הברית כי ישראל נמנעת מלהתייחס לכוונותיה ביום שלאחר המלחמה בעוד שהממשל

כבר הציג במספר הזדמנויות את הארכיטקטורה שלו, שעיקרה, לאחר הבסת חמאס, קידום שלום וביטחון יציבים יותר עבור ישראל באמצעות העמקת האינטגרציה שלה באזור, כולל נורמליזציה עם ערב הסעודית, ומימוש חזון פתרון של שתי מדינות. שר החוץ, האמריקאי, בלינקן, אמר לשוב ולבקר בימים הקרובים באזור כדי לדון ב"ארכיטקטורה האזורית".

מבצע ברפיח - הממשל מודאג מאוד ממבצע צבאי ברפיח. לטענתו, במקום להתמקד עתה בייצוב המצב ברצועה ובביסוס הישגים בחלקים האחרים שם כדי למנוע מחמאס לחזור ולהתבסס בשטחים שכבר טוהרו, ישראל מדברת כעת על מבצע צבאי רחב ברפיח, שבמצב הנוכחי יגרום "אסון". בשיחתו עם ראש הממשלה נתניהו הביע הנשיא "דאגה עמוקה" מפעולה ברפיח במאפיינים של הפעולה שבוצעה בעיר עזה ובחאן יונס. לטענת הממשל, ישראל טרם הציגה לו ולקהילה הבינלאומית תוכנית כיצד ולכן בכוונתה לפנות בבטחה יותר ממיליון פליטים שמצאו מקלט ברפיח. בנוסף, לדעת הממשל פעולה ברפיח תפגע משמעותית ביכולת להמשיך את כניסת הסיוע ההומניטרי ממצרים לרפיח ואף עלולה לפגוע ביחסי ישראל מצרים, שכבר הביעה את הסתייגותה ממבצע כזה. הממשל דוחה כ"שטויות" טענות הנשמעות בישראל שלפיהן לחץ על ישראל להימנע ממבצע רפיח יערער על היכולת להביס את חמאס. בהקשר זה קובע הממשל כי את היעדים המרכזיים מול רפיח ניתן להשיג באמצעים אחרים. במהלך ביקור המשלחת הישראלית בווישינגטון מתכוון הממשל לפרוס את דאגותיו ולהציג דרכים חלופיות העשויות לפגוע ביעדים מרכזיים של חמאס ברפיח ללא מבצע קרקעי ומבלי לאיים על הגבול עם מצרים, אך תוך מיקוד במניעת הברחות דרך הגבול.

המצב ההומניטרי ברצועה - הממשל מוטרד מאוד מהמשבר ההומניטרי ומהתפשטות אנרכיה באזורים שישאל פעלה אך לא הצליחה עד כה לייצבם. מבחינת הממשל, אין די בהצנחת משלוחים הומניטריים מטעמו ועל ידי מדינות נוספות, ובכוונתו להכשיר נמל צף שיקלוט סיוע. מבחינתו, על ישראל לעשות יותר כדי לאפשר העברה של סיוע לרצועה, ובעיקר נראה כי הוא מעוניין שצה"ל יגן על הנמל ויהיה אחראי להכשיר מנגנוני שליטה ברצועה אשר יקלו על חלוקת הציוד וימנעו מחמאס להשתלט עליו. לאחרונה, הממשל מצטרף להבעות החשש, הנשמע בזירה הבינלאומית, מהתפשטות רעב ברצועה. בהקשר זה, בלינקן ציין כי "100% מהתושבים ברצועה נמצאים במחסור רציני של ביטחון תזונתי". לדברי בלינקן, "זו הפעם הראשונה שאוכלוסייה שלמה מסווגת כך. זו חובתה של ישראל לתת עדיפות למתן סיוע לאלו שזקוקים לכך בצורה נואשת". בלינקן התייחס לדו"ח שפרסם האו"ם השייך למדד (IPC Integrated Food Security Phase Classification), שמנהלים יותר מ-12 סוכנויות של האו"ם וארגוני סיוע, ותפקידו לקבוע האם באזור מסוים שורר רעב. לפי המדד, ברחבי הרצועה יש יותר ממיליון בני אדם - כמחצית מתושביה - שנקלעו למצב "רעב קטסטרופלי".

ברקע לדיונים הממוקדים המתנהלים בין ישראל לארצות הברית אשר לעתיד המערכה ברצועה מתבלטת לאחרונה ההתנצחות הפומבית בין הנהגות שתי המדינות. הנשיא בידן וסגניתו קמלה האריס מיקדו את עיקר הביקורת בהתנהלותו של ראש הממשלה נתניהו. בידן

קבע כי "נתניהו גורם יותר נזק לישראל ממועיל לה", סגנית הנשיא מצידה הבחינה עוד קודם לכן בין מדיניות ממשלת ישראל לישראל, בכל הקשור ליחס של ארצות הברית. גם בקונגרס, אפילו ידידי ישראל מושבעים מגבירים את הביקורת על התנהלות ממשלת ישראל. הגדיל לעשות צ'אק שומר, מנהיג הרוב הדמוקרטי בסנאט, שקבע כי ראש הממשלה נתניהו הינו מכשול לשלום וקרא לישראל לקיים בחירות כדי להביא להחלפתו. בתגובה תקף נתניהו בשורה ארוכה של ראיונות לתקשורת האמריקאית את ההתבטאויות, שבראיתו מהוות התערבות בענייני הפנימיים של ישראל. נתניהו ביקר גם את התנגדות הממשל למבצע ברפיח בטענה כי בראיתו אין דרך אחרת לנצח את חמאס – עניין שנדון גם בשיחת הטלפון בינו לבין בידן.

לאחר חודשים שהתאום, התמיכה והסיוע שהעניקה ארצות הברית לישראל היוו גורם משפיע מרכזי במרחב הפעולה שהיה לישראל, ההתפתחויות האחרונות מאיימות להגביר את האילוצים שבפניהם ניצבת ההנהגה הישראלית בבואה לקבל החלטות אשר להמשך הלחימה ברצועה. העמדה האמריקאית הביקורתית מאיצה גם את התרחבות הביקורת נגד ישראל בזירה הבינלאומית. בעוד שהממשל מקפיד עדין להדגיש כי הוא שותף ליעד של הבסת חמאס ונמנע מלהצטרף לקריאות להפסקת אש מיידית, מדינות רבות, כולל באירופה, החרפו במידה ניכרת את הביקורת על ישראל וחלקן אף הודיעו על נקיטת צעדים מעשיים. הממשל האמריקאי עדין לא מתרגם את ביקורתו למעש, למעט סנקציות שהוטלו על אזרחים ישראלים שהואשמו בהפעלת אלימות נגד פלסטינים ביהודה ושומרון והחתמת ישראל על צו חדש, המחייבה לעשות שימוש באמל"ח אמריקאי התואם את החוק הבינלאומי.

מדיניות זו, מעבר להיותה נגזרת מדאגתו הרבה של הנשיא לביטחונה של ישראל והאמונה שיש למנוע מחמאס יכולות לפעול מהרצועה, נובעת גם מתקוות הממשל, שעסקת חטופים בתמורה לשישה שבועות של הפסקת אש עדין אפשרית. שר החוץ, בלינקן אמר כי העסקה מתקרבת והעריך כי הפערים בין הצדדים במו"מ מצטמצמים. במהלכה, כך מאמין הממשל, ניתן יהיה להביא לשיפור ממשי של המציאות ההומניטרית ברצועה ולהתקדמות לקראת הפסקת אש כוללת וקידום הארכיטקטורה האזורית החשובה לו מאד. עם זאת, הממשל נערך לאפשרות כי המתווה המוצע לעסקה יקרוס והלחימה תימשך. לכן, המטרה היא למנוע מבצע צבאי רחב ברפיח, שמבחינתו עלול לדרדר את המצב ההומניטרי, לגרום קורבנות רבים בקרב אוכלוסיית עזה וכך להקשות עליו מאוד להתמיד בתמיכה בישראל. נראה כי הממשל אינו מאמין כי לישראל היכולת לעמוד בתנאי העיקרי שהציב למבצע - מימושה של תוכנית לפינוי מיליון האזרחים שנמצאים באזור רפיח - תוך הבטחת תנאים הומניטריים בסיסים. מכאן גם דרישתו לשגר משלחת ישראלית לווינגטון כדי שיוכל להציג לה את האלטרנטיבות.

על ישראל גם לקחת בחשבון שהקמת הנמל האמריקאי בעזה, הצפויה להימשך כחודשיים ולחייב נוכחות של אלפי חיילי הנדסה, תחזוקה וים אמריקאיים, עלולה להצר את חופש הפעולה של צה"ל בכל המישורים - ביבשה, בים ובמרחב האווירי - ולהקשות על תוכניותיו להמשך הלחימה. יתרה מזו, הנמל עלול להפוך לנקודת חיכוך בין הכוחות האמריקאיים לצה"ל ולגרום

מתיחות נוספת בין המדינות, במיוחד לאור הסבירות שחמאס ינסה לגרום תקרית שתביא, למשל, לירי בין הכוחות.

הלחצים הפנימיים והחיצוניים שבפניהם ניצב הממשל מקשים עליו לדבוק במדיניותו עד כה והסבלנות בווינינגטון מתפוגגת. מהלך ישראלי ברפיח, שלא יתואם עם הממשל ויהיה מנוגד לתנאים שהציב, עלול להוות נקודת מפנה ביחס של הממשל לישראל ולדחוק אותו לעבור מדיבורים למעשים. בלא עסקת חטופים שתביא להפסקת אש, עיקר תשומת הלב בחודשים הקרובים תהייה להתנהלות הישראלית מול רפיח. צפוי כי תגובות הממשל למציאות שתתפתח בשטח תושפענה גם ממערכת הבחירות הקשוחה שבפניה ניצב הנשיא. בהתאם למציאות זו, תישקל גם הפעלת מנופי לחץ כבדים יותר על ישראל.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט